

Hubert Ildikó

Alberto Mondadori: A harag és szeretet éneke Magyarorszáért

Véletlenül kerültem Alberto Mondadori *A harag és szeretet éneke Magyarorszáért* című kötetének a római Magyar Akadémián tartott könyvbemutatójára ez év januárjában. Csodálkozva hallgattam a megszólalókat (Szócs Gézát, a Magyar PEN Club elnökét, a kötet kiadóját és a műfordító-költőt, Szkárósi Endrét) a címben megadott könyv témájáról: ugyanis olyan 1956-ról szóló verset jelentettek meg Alberto Mondadori olasz szerzőtől – Sárközy Péter professzor (Universita di Roma, La Sapienza) kísérő tanulmányával, – amelyről a hazai közönség nem sokat hallhatott, még az évforduló kapcsán sem, jóllehet valamennyire mindig köztudott volt, hogy 1956-nak igen nagy olasz irodalma van.¹ A könyvbemutató olasz közreműködője dr. Francesca Bernardini professzor (Universita di Roma, La Sapienza) előadásában ugyancsak utalt erre.

Sárközy Péternek nemcsak azt köszönhetjük, hogy felfedezte a magyar szakemberekkel a művet, hanem azt is, hogy kitűnő tanulmányával segítette annak történelmi, irodalmi beágyazottságának megértését is. Idézem őt: „Mondadori poémája 1959-ben jelent meg olaszul. Én többször is megemlítettem 56-tal foglalkozó olasz tanulmányaimban, az RSU-ban és gyűjteményes kötetekben. 2006-ban a Szegedi és a Bolognai egyetemmel rendeztünk közösen egy nagy konferenciát Rómában és Bolognában (Sólyom László meghívásával 2006. november 7-én), melynek aktáit a bolognaiak pénzén az Akadémiai Kiadó jelentette meg egy kétnyelvű tanulmánykötetben.² Ebben jelent meg az én írásom is két változatban.³”

Mondadorinak az ötvenhatos eseményekről írt verse annyira meglepett, megérintett és egyben meg is ijesztett, hogy ismét elsüllyedhet a feledésben, hogy felvállalva a nyelvismeret hiánya miatti rosszallást, csak a magyar nyelvű fordítás szövegére támaszkodva hívom fel a téma iránt érdeklődők figyelmét a címben megnevezett kötetre.

Alberto Mondadori (1914–1976) a legnagyobb olasz kiadóvállalat alapítójának a fia, maga is ismert publicista, az első világháború idején többek közt magyar-

¹ Sárközy Péter kötetben található tanulmányának lábjegyzeteiben pontos utalásokat, forrásokat kaphatunk minderről. In: Alberto Mondadori, *A harag és szeretet éneke Magyarorszáért*, Magyar PEN Club, Bp., 2017, 107-138

² Ripensando a Budapest 50 anni dopo. Budapest 1956 – olasz tanulmányok és visszaemlékezések. a cura di Gian Paolo Brizzi, Pál József, Fabio Martelli. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. 400.

³ Sárközy Péter a kötettel kapcsolatos kérdéseimre írt tájékoztató leveléből idéztem.

országi haditudósító, filmes szakember,⁴ akit mélyen megrendített a vérbe fojtott magyar forradalom. Mint a baloldali értelmiséghez tartozó, ettől kezdve hevesen bírálta a sztálinista kommunizmust, a párt akkori irányvonalát. Versében tizenegy éneken át dolgozta fel a szabadság elbukásáért érzett gyászát, haragját, és szólította meg az élő és holt költőket/vagy írásaikban írtakat az elnyomott magyar nép melletti kiállásért (Szergej Jeszenyint, Alexander Blokot, Vlagyimir Majakovszkijt, Paul Eluard-t, Louis Aragont, Bertolt Brechtet, Pablo Nerudát stb.), eddigi nézeteik korrigálásáért. Eszméiket szembesítette a valósággal, ahol a Hruscsov, Kádár és társaik által erőszakkal és vérrel képviselt „rendet” megvalósították: „Éhség és elnyomás láncai // csörögnek Tallintól Varsóig, // Rosztovtól Prágáig, // Budapesttől Kijevig, // Szófiától Urálig, // Szibériától Bukarestig. // Hol vagytok, Engels és Marx?” – tette fel a kérdést.

Hét éneken át (ő adta ezt a műfajmegjelölést fejezeteinek) hömpölyög felfokozott haragja, s történéseibe beleszővi a magyar városok, helyszínek sorát (Csepel, Miskolc, Jászberény, Dunapentele, Pécs, Tatabánya, Budapest: Margit-sziget, Parlament, Gellérthegy stb.), ahol az ÁVH okozta rettenet hatásával is találkozhatott. „A halál Pécsen bőven learatta. // Tatabánya kihalt, // mint Salgótarján, // az austriaiakhoz hasonlón // a bányászok sötéten, leverten, // félelmetesen elégetik a sírokon // magukban önmagukat. // Szeretlek benneteket // magyar vidékek.” S ez utóbbi nem frázis nála, mert gyönyörű természeti képekkel, táj adta szépséggel oldja a félelemben dermedő ország csendjét: „Vad és idilli Fejér, // a nyugodt tölgyeké, és oly teres, // kinek tűnékeny remegést adott // a Balaton, // a könnybe és haragba fordult // szökevények // a te bozótjaidba, // ösvényeidre // taposták gyászukat.”

Mondadorinak érzékletes és megragadó költői képei vannak a gyász mélységeire (Elszöktek a méhek // a Tiszáról, // lármás örvényekben szelve át // a levegőt: // Pannonia immár méhkasokat zsongani nem hall // a könnyekkel tisztára mosott // ég alatt”), finom megfigyeléseivel, vendégszövegeivel szakrális magasságokba emeli Magyarországot hősieségét: „Mozdulatlan békés alkonyat – // csak eltévedt párák lengenek, // s maradnak // kicsit // a réteken – amint a nappal // az éjbe tűnik át. ... Budapest pedig elfeledetten fekszik. // Ám öntudatos halotti // arcát // a bilbaoi és // mauthauseni // és katiini, // a fosse ardeatinei // arcokkal együtt // nyomorúságos leveretéséből // az emberi méltóságba // emeli újra majd // az Idő.” A nyolcadik énektől a befejező részig a személyes gyász hangja felerősödik.

Az olasz költő mindegyik énekének beszédes fejezetcímet adott (például: I. Preludium, IV. A kiáltvány, VII. Monológ Krisztusért, IX. Lelkifurdalás stb.), miközben a zene is sokszor ott „hallatszik” olykor disszonanciaként a versben, vagy

⁴ A *Pál utcai fiúk* filmváltozatát Mario Monicellivel forgatta 1935-ben.

leénekelhető, lejátszható formában a beillesztett kottalapokon szinte az adott pillanat érzelmi helyzetjelentéseként. (Például: VI. A halál és a fagy: „A rádió-krónika után, //mint feledtető árnyat, // szüntelen követem // Bartók Béla két zongorára és // ütősökre írt szonátáját. ... A golyószórók // a néptelen horizonton // xilofont és cselesztát // játszanak: // hason fekve a vörös Dunánál // az ember a parton. // Csodálkozó szemek, // a bozót kegyesen elrejt, // amit egy nap // ez az arc // felismer majd.”)

A forradalom leverése után egy évvel keletkezett mű különös szerkezetű, költői lírába oltott történelmi beszámoló, Mondadori bátor érzékenységének is a megnyilvánulása – magának ugyancsak végig kellett gondolnia, mennyire tud azonosulni az 1956-os eseményekre reagálás ismeretében a „kommunista párt hivatalos álláspontjával, mely egészen a hatvanas évek elejéig „ellenforradalomnak” ítélte a magyarországi népfelkelést, és elfogadta annak véres megtorlását.”⁵ S az olasz szerző e poémájában egyértelmű választ adott.

(Magyar PEN Club, Budapest, 2017)

⁵ Sárközy i. m., 107

Bertha Zoltán

Lírai jelképek misztériuma

Spannraft Marcellina: Költészet és szakralitás

Spannraft Marcellina úttörő jellegű tanulmánykötete nagy nyereség mai irodalom- és általában egész kultúratudományunk számára. Jelentős hozzájárulás annak a költészet- és művészi szövegértelmezői szemléletmódnak a kibontakoztatásához, amely a magyar népi kulturális és magasművészeti vershagyomány szerves összefüggéseit és teljes értékvilágát termékenyen és gazdagon komplex szempontrendszerek alkalmazásával, mozgósításával igyekszik megközelíteni, bizonyos vonatkozásokat – főként újabb, modern líránk meghatározó áramlatainak szakrális dimenzióit, spirituális jelentéstartományait – pedig alaposan és összetetten részletezve feltárni. Hatalmas líratörténeti ismeretanyag birtokában, elsősorban klasszikus és huszadik századi költőink életművében való ihletett elmélyedés eredményeként világít rá a szerző olyan – sokszor meglepő újszerűséggel, sőt revelációszerűen felmutatott – gondolati, hangulati, metafizikai sajátosságokra, amelyek valóban csak az ilyenfajta tudományközi, interdiszciplináris vizsgálódás számára nyílnak meg, és válnak beszédessé. Gondosan, gazdagon dokumentált (magyar és külföldi szakmunkákat egyaránt feldolgozó) szakirodalmi körütekintésről tanúskodó nyelvészeti, folklorisztikai, egyetemes vallás- és mítoszelméleti, mitopoétikai, motívum-, metafora- és szimbólumelméleti, jel-, jelentés- és kommunikációtani (szemiotikai, etnopszichológiai, historikus pszicholingvisztikai vagy akár kognitív esztétikai) szempontok sokaságával bővíti rendkívül sikeresen és felismertető, meggyőző erőteljességgel azokat a lírai szövegelemző stratégiákat, amelyek valóban ezeknek a tágasabb szemléleti horizontoknak a bevonására szorulnak, hogy autentikusabb értékelését legyenek képesek biztosítani a transzcendentális vététesű és sugárzású magyar keresztény, nemzeti, bölcséleti sorsirodalmi tradíció reprezentatív alkotásainak, remekíróinak és remekműveinek. Ez a tanulmánygyűjtemény szakszerűségről és lélekemelő értékérzékenységről egyszerre tanúskodik.

A finom szövegértés és a perspektivikus összefüggésteremtés műveletei együttesen szinte egyfajta kézikönyvvé mélyítik és terebélyesítik a kötet egészét – egyben megőrizve a gondolatébresztő tömörség és a kristályossá érlelt precizitás követelményét is. Szép és hajlékony, szemléletes és élvezetes esszényelve organikusán illeszkedik a lényegre törő művészettudományos meglátások, megfogalmazások veretességéhez. A koncentráltan argumentált, tézisszerű következtetéseket minden esetben bőséges példatár – egymást követő és egymást erősítő versidézetek sokszínű szövete – támogatja meg, és teszi elevenné, bizonyító hatásúvá. Külön erénye a modern magyar költésztörténet mértékadó vonulatait (de a szerves mitológikus előzményként is számon tartható régi

és népköltészeti thesaurus, meg az egyházi, liturgikus, vallásos népénekkincs sűrűjét) végigpásztázó látásmódnak, hogy a napjainkban kevesebb figyelemre méltatott nagy klasszikusaink közül is komoly és szenzitív vizsgálódással nyúl például Juhász Gyula lírájához, szakralizáló szó- és jelképeihez, mítoszi sugárzású trópusaihoz, éterizáló hangvételéhez.

Magával ragadó erudícióval és példaszzerű okfejtésekkel térképezi föl a szerző egyes archaikus gyökerű, archetipikus holdudvarú képzetformák, képi és fogalmi struktúrák és alakzatok megjelenésmódozatainak analógiáit, párhuzamait és különbözőségeit számtalan magyar költő paradigmaticus vagy éppen kevésbé ismert verseiben. A mitologikus mélyszerkezettel összefüggő szemantikai és konnotatív jelenségek alapos számbavétele önmagában izgalmas felderítő munka sikere – s egyenesen alapvető és nélkülözhetetlen szakirodalommá avathatják ezeket a lucidus és invenciózus eszmefuttatásokat. Elsősorban azokat, amelyek a mitikus gondolkodásmód duális tapasztalati és episztémológiai, bináris oppozíciókra épülő vagy azokból kifejlő szimbolikus látomásosságát (egyszerre racionális és szuprarácionális-titokzatos lényegi karakterét) helyezik előtérbe: például a hajnal és az alkony, a világosság és a sötétség, a Nap és az Út (napút és életút), a felemelkedés és az elmerülés (mélység és magasság, ég és föld, fent és lent, Nap és Hold) univerzális világmérföldző motívumláncra és kozmikus képzeleti csomópontjaira fókuszálva főként modern klasszikusaink lírai alkotásaiban. Az artistikusan telített metaforikus beszédmód legváltozatosabb mintái kerülnek elő Csokonaitól, Berzsenyitől, Batsányitól, Kölcseytől, Vörösmartytól, Petőfitől, Aranytól, Vajdától Adyig, Babitsig, Kosztolányiig, Reményikig, Tóth Árpádig, József Attiláig, Pilinszkyig, Weöresig, Nagy Gáspárig és tovább (s rápillantással még olyan kortárs költőinkre is, akiket igazán keveset szoktak emlegetni az utóbbi időkben, mint például a debreceni Boda István, a bükkaljai Cseh Károly vagy a kecskeméti Turai Kamil). Élet és halál, lineáris és ciklikus idő, rész és egész, szentség és profanitás, emberség és istenség, transzcendencia és immanencia viszonyának legvégső nyelvi-költői-filozófiai kérdései vetődnek itt fel – ahogy a kötet előszava is exponálja –, s ezzel együtt még a több ezer éves magyar kultúra keleti ősvallások és nyugati kereszténység hatalmas kultúrkörzetei között is valamifajta különleges szintézist, boltozatot teremtő értékövezetei is megmutatkoznak. Például az archaikus, apokrif, népi Mária-énekek és litániák egész szellemi birodalmában, amelyben keresztény evangéliumi esztétikum és ősi-örök esztétikai religiozitás határtalan szépségei egységesülnek és rétegződnek. Természeti képek, jelenségek (égbolt, hajnali, ragyogó csillag, „az igazság napjának hajnala”), virágmetaforák („Isten kertjének legszebb lilioma”, „titkos értelmű rózsza”), emberi relációk (anya, királynő, az „örök Atya szeplőtelen leánya”, Szentlélek Isten jegyese, mátkája), épületek (torony, templom), tárgyi elemek (korona, trónus) rajzolatai színesítik a Szűz Mária-kultusz jellegzetes líratörténeti darabjait – amint itt részletesen ki is bomlanak –, s ékesítik például a *Lorettói litániát*, amely Tamási Áron *Szűzmáriás királyfi* című

(székely pogány-keresztény eszmei szinkretizmusból fakadó, költői hevületű) regényében is hangsúlyosan felidéződik. A lélek (mint lélegzet, lehelet, élet, ember, madár, láng, tűz) metaforaalkzatai szintén akkurátus tanulmányban vetülnek elének – mintegy folytatva is Freud, Jung vagy az ősi magyarok hitvilágát is kutató Lükő Gábor, Diószegi Vilmos, Hoppál Mihály, Jankovics Marcell megfigyeléseinek sorát az archaikus lélekfogalomról, a kettős és többes lélekhitről, az ősvallású magyarság samanisztikus lélekfelfogásáról, majd következnek a költőről mint spirituális közvetítőről, a szent művészet (ars sacra) egyfajta alázatát és ráhagyatkozást megszemélyesítő mediátoráról – az imádságos ihletettségben élő alkotóról – szóló elméleti megfontolások megalapozta fejtegetések: köztük a kimondhatatlant is kimondó Pilinszkyről, a biblikus parafrázisokat és utalásokat sajátos szövegvariációkon és mély értelmű szójátékokon keresztül megcsillogtató Kovács András Ferencről (aki szerint „Írás vagyunk”, s „Kezdetben volt a sírás”), s aztán az angyali szelidségű és erkölcsi tisztaságú poeta angelicus Nagy Gáspárról. Inspiratív, gondolatébresztő észrevételek járulnak hozzá eddigi Pilinszky-ismerteinkhez is, amikor a szerző a szakrális cselekvésbeszéd, térérzékelés (térpoétika), testtartás-ábrázolás (tekintet, figyelem, ölelés, sírás, zokogás, megkapaszkodásvág) legkülönbözőbb mozzanatait sorakoztatja a versek hallatlanul evokatív, sokjelentésű képzetartományait bejárva és átvizsgálva. S felelevenítve a költő vallomásaiból, hogy: „Talán a legszembeűnőbb legállandóbb jele a költői alkatnak az örök figyelem, a lankadatlan, ugrásra kész éberség. Költőnek lenni föltétlenül kimerítő és emésztő állapot”; „Az író nem személyiség, csak médium, közvetítő. Jézus-eszmény: örök közvetítő.” *A jászol és az utolsó szalmaszál (Evangéliumi szimbólumok Nagy Gáspár költészetében)* című esszé pedig a költő kivételes erejű evangéliumi szóhasználatának és formanyelvének a rendkívül érdekes és hiteles értelmezése. „A versírás kegyelem”, „Isten hatalmas költeménye / a teremtett Világ”, vallotta Nagy Gáspár, s halhatatlan költeményében, hogy „a remény sohasem meghaló, / ha minden utolsó szalmaszál / ABBÓL A JÁSZOLBÓL VALÓ!”

És mondhatni unikális jelentőségű az a fejezete a kötetnek, amely a távol-keleti kultúrákról (benne a japán növény-, virág- és teakultúráról) szól: a meditatív keletiség jellemzőiről és nyugati, keresztény transzformációiról, például a magyar haikuköltészetéről (s részint összehasonlító, komparatív nyelv- és műfordítás-tudományi szakértelemmel). Kultúra és szóképlet, hagyomány és újítás, szemlélődés és megvilágosodás: mindezt olyan hozzáértő frissességgel fejt fel a szakíró (persze a nyelvi kifejezőskultúrák nagy perspektívájú nemzetközi kontextusába ágyazva), hogy például a haikuról szóló részletek alighanem a magyar szakirodalom legfontosabb ilyen tárgyú darabjai közé fognak tartozni.

(Károli Gáspár *Református Egyetem, L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2016*)

Sz. Tóth Gyula

Gondolatokat terelő

Csejtei Dezső: Filozófia a mindennapokban. Gondolatok emberről, világról, Istenről

A szerzőtől kaptam a könyvet, a *Magyar Nemzet*ben megjelent publikációit tartalmazza. Örömmel fogadtam. Már a címe is csábító. A Zsolnai-programban széles diszciplínabázissal dolgoztunk, nemcsak háttérként, beépültek a tananyagokba, például kitüntetetten a filozófia. Zsolnai József nagy hangsúlyt helyezett erre, mert a filozofikus gondolkodás hiánycikk az iskolában, a tanárképzésben, de a társadalom mindennapjaiban is. Ami „társadalmiságunk” kárára van. Az írások ismerősek voltak. Az újság előfizetője voltam, aztán... váltottam. Addig a Magazin nagy olvasmányom volt, kutatási anyagok lelőhelye. Így szerzőnk írásai is. Jó szokás szerint címléírást végeztem. Emlékszem, a szellemiség velem volt, a tételek, adatok beépültek munkámba, jó néhányszor hivatkoztam is rájuk. A könyv forgatása közben, a dátumok alapján visszalapoztam dokumentációmban: régre rúg apró, időszakos, de tartalmas levelezésünk, 2012-től datálódik. Tehát, jól éreztem a szellemi kötődést. Még a vonatkozó, az őt citáló írásaimra is felhívtam figyelmét. Talán csak ez a legutóbbi maradt ki: *Körbölöndözők*. (Oláh András: április bolondjai. *Agria*, 2017/3. 265–269.) Így nem csodálható, hogy a 12. Tanári noteszkönyvben (miként az előzőekben) felfogásunk több ponton találkozunk. Még ismerősök is akadnak. (Például a kötetben felbukkanó Csizmadia Ervin, aki 1985-ben, kezdő újságíró korában velem is készített interjút franciaországi tanári tapasztalataimról – lám, mire vitte azóta. Csejtei halálával gondol vissza Körmeny Zsuzsannára, aki a kulturális rovat vezetőjeként nemcsak „a minőségi újságírás szakmai fogásait, elvárásait érvényesítette, hanem a legapróbb részletekre, stílus-elemekre is gondot fordított”. (Érdekes, de talán nem meglepő, Körmeny Zsuzsannát én is nagyra értékelem, rövid levélváltásunk is volt annak idején...))

Csejtei Dezsővel személyesen nem találkoztam. Rendkívül sokat dolgozik, hispanista, Ortega y Gasset munkásságának alapos ismerője, akinek nézetei minden bizonnyal Németh Lászlóra is hatással voltak. Csejteit többször megidéztük, éppen Ködöböcz Gábor *Szépen magyarul, szépen emberül* című munkája kapcsán. (Lásd Partium, 2014. ősz, 60–66.) „A lételmélet felé. Ködöböcz Gábor nagy erőfeszítéseket tesz a „látványcivilizáció” korában. Vargas Llosa eme című kötetének bemutatása során Csejtei Dezső emeli ki e feladat szükségességét, éppen a »modern ember lepusztulási folyamatában«. (Lásd *Magyar Nemzet*, 2014. július 10., 8.) Mert az ilyen akciók adhatnak célt és értelmet az emberi létezésnek, a »frivol mulattatás idején«. Ködöböcz a heideggeri összeszedettséggel igyekszik megteremteni az egyén számára a lehetősé-

get, hogy ne adja fel személyiségének utolsó elemeit is. (A Ködöböcz-mű megközelítésére haszonnal alkalmazhatók a filozófiatörténész értelmezési paradigmái. Csejtei Dezső nagymesteri fokon műveli a transzformációs pedagógiát, külön érdeme, hogy egyáltalán vállalkozik ilyesmire.)” Lám, gondolathajók találkozása.

De élmény az újraolvasás, egyben felfedezés, megerősítés. Íme, az új könyv: mindig aktuális témák esszéje, és egészen frissek, 2011-től 2016-ig sorjáznak, 56 darab, már megjelentek, újratöltve. A tárgyalt problémák mintegy száz éve keletkeztek, azóta csak terebélyesedtek, fertőző oldalágakat eresztettek. Témákat nem emlegetünk, itt körülöttünk sístergő gondolatok vonulnak fel, koppanós esőcseppeként hullnak ránk, s mint feketén gomolygó „felhők úsznak tova”. És a gazdag névmutató! Parádés munka. Egy mezei újságírónak, politológusnak is becsületére válna – a mennyiség. Itt azonban a filozófia történetét kutató, elemző, értelmező tudósról van szó, aki tanítja is. Elképesztő termés, nagyszerű teremtő tevékenység. A tudomány számára is, a mindennapok embere számára is. Mert a professzor úgy tartja, hogy az ember gondolkodó lény. Nem minden filozófus gondolja így, van, aki a filozófiát, noha kizárólagos tudománynak tartja, zártan kezeli, belterjesnek veszi, filozófusok írnak filozófusoknak. Csejtei Dezső nyit, „felrepszteni kívánja a művilég is gerjesztett burkot”, kipróbálja magát az esszé műfajában, ahol több lehetősége nyílik a gondolati szabadságra. Remélve, hogy a filozófiába másokat is beavat. Erről a kitűnő *Bevezető sorokban* vall. Meg másról is. Gondolkodásmétódusa is feltárul: a „mindennapi aktualitást szélesebb összefüggésbe, tágabb perspektívába” helyezi. Mert az embert nagyra tartja, de korunk problémáiban, a súlyos konfliktusokban segíteni kell őt a „történelmi érzék és gondolkodásmód kiművelésében”. Pedig egyszerű: a gyerek megszületik, a világra jön. Meglátja a Napot, de mit sem tud róla. Hát kérdezzet. Eleinte mondanak neki valamit, aztán leintik, arra kényszerítik, hogy fogadja el a felnőttek válaszait. A gyermek a filozófia alapját kezdi, a folytatásról, a műveléséről lebeszéli. Még a filozófusok is (különösen a társadalomtudósok), de a nem filozofikus látásmóddal tanító pedagógusok is. Löttek a gondolkodásmód kiművelésének. Az ember bolyongani kezd, megpróbálja felfedezni a világot, benne megtalálni önmagát. Ez vagy sikerül, vagy nem. (A filozófia tanítását Zsolnai József vitte be pedagógiaprogramjába.)

Csejtei Dezső „szellemi kalandnak” tételezi a tanult értelmiségi tevékenységét. (Sartre vonatkozó tétele itt helyén való.) De e kaland során, hogy ne maradjon látványos (olykor trükköző mutatvány), stratégiát épít. Ezt rögtön nyilvánvalóvá teszi a bevezetőben. Rendszere van, melyben, az itt szereplő közvetítő esszék mellett, dominánsan vonulnak fel nagy munkái, filozófiatörténelmi művei. Például az *Oswald Spengler élete és filozófiája* című könyv, amely feleségével és alkotótársával, Juhász Anikóval közös alkotás. Csejtei Dezsőnek stílusa van. Kiválóan ír, ért a szépíráshoz, a szövegalkotáshoz. Élvezetes nyelven szól „nehéz” (elvont?) témákról. Világosan, pontosan, logikusan mozgatja tudását, műveltsége segít ebben. A műveltséggel párosuló hatal-

mas tudás tömör szintézisben jelenik meg. Vezeti olvasóját. Nem kinyilatkoztat, nem értékítéletekkel kezd (mint több szaktársa), lépésről lépésre viszi a gondolatokat, ám szelíd következetességgel. Meggyőz. A kalandra vállalkozó olvasó elhiszi, amit olvas. Újat tanul, a régít felfrissítve teszi magáévá a fejezeteket. Úgy érzi, meg van becsülve, és nem kioktatva-leteremtve magas polcra. Nem vagdalkozik. Értő tudóstársai ha vállalkoznak a vonalvezetésre, ha nem, ab ovo elutasító, ellenséges attitűddel veszik az anyagot, még addigi álláspontjukat is felülvizsgálhatják. (Különösen a társadalom mindentudói.) Csejtei nem párbajozni kíván, becsületes gondolatterelő. És nem a kizárólagos „igazságot” vindikálja magának, tisztelve a nagy elődöket, az emberiség javára gondolkodókat, megművelve értékes és időálló műveiket, világosságot gyűjt. Nem titkolja, hogy az eluralkodó világcivilizáció zubogó áradatában és áradásában félti az embert. A nemzeti konzervatív látásmódot és értékrendet képviseli és kívánja érvényesíteni.

Ez az esszékötet számomra megnyugtató támasz. Mint értékközvetítő pedagógus több diszciplínabázisra törekedve megismerni „kényszerültem” Egedy Gergely történész konzervatív eszmerendszert közvetítő munkáit, Balázs Géza, Pomozi Péter, Pusztay János szélesre nyitó, tartalmas nyelvművelő tevékenységét, Ködöböcz Gábor átfogó irodalomművelését, Bertha Zoltán hihetetlen precizitással végzett, elkötelezett feltáró munkáját, Fűzfa Balázs irodalomtanítási programját, Michalkó Gábor turizmológiáját, ha csak bepillantással is Martonyi János jogtudósi bázison vitt külpolitikai munkáit, és idevéve a *Búvópatak* szöveg-kép filozofikus egységbe szövő harmóniáját... Sorolhatnám a neveket, noteszkönyveimben megtalálhatók, érdemben. Ők is nyitottan, rendszerszerűen kezelik a műveltségterületet, mely hivatásukká lett. Azzá tették. (Mert előfordul, hogy az irodalomtörténészek is a szakma számára írnak, magas tudományos nyelvelméletekkel operálva a vájtfülűekhez szólnak, ítéskednek, „gerjesztik a burkot”. A képzőművészek, művelődéstörténészek írásait, mint például Szakolczay Lajosét, élmény olvasni, mert a „nyelvnek romantikája” van, mint írtam, lásd *Agria*, 2016/3. ősz, 217–220.)

Rendkívül aktuálisak a felvonultatott esszék. Különösen akkor, amikor állandóan a megújulásról, a „modernitásról” szól a beszéd. Csejtei a korszerű konzervativizmusra teszi a hangsúlyt. „A korszerű konzervativizmus sarokpontját kell képeznie a nemzethez, illetve az Európához fűződő helyes viszonyoknak. A XX. század modernitása talán e téren avult el leginkább, s vált leginkább érdemessé arra, hogy meghaladják”. És kijelenti: „fordult a világ: a jelenlegi Európában a múlt században kiteljesedő modernitás vált a továbblépés, a haladás kerékkötőjévé, az igazi korszerűség akadályává. Napjainkban már a régi, múlt századi értelemben vett haladás meghaladására lenne szükség”. Mindezt már a folyamat jegyében, a mából = *Esőcsepp a tovaúszó felhőben*. (Magyar Idők, 2018. május 18.)

Érdeemes alapos odafigyeléssel követni Csejtei Dezső gondolatvezetését. Rájöhe-

tünk, hogyan lehet a régi szép és nemes eszméket transzformálni a mára. Ha csak lelkesen felelgetjük a fényes felvilágosodást, és nem illesztjük a mai folyamatokba, éppen a modernitást akasztjuk meg.

Szóval, a tárgyalt könyv szellemi védművem erős bástyája lesz. A kedves dedikáció növeli a jókedvet, utalás Szegedre: „... hajdani hallgatótársamnak a régi JATÉ-n...” Nagy Géza, a „Gondolkodó”, egykori tanárunk örömmel venné Mátyóki úti lakásában, lám, mivé lettek a tanítványok. Mert a tanítványok sorsát mindig nagyon fontosnak tartotta. Rá is emlékezünk.

(Attraktor Kiadó, Gödöllő – Máriabesnyő, 2016)

Lisztóczy László

Bozók Ferenc: Nagyvilági esszék

Bozók Ferenc izzó tehetséggel megáldott, a konvenciókkal, a látszatokkal, az előítéletekkel bátran szembeszegülő, az igazat és a szépet a kiválasztottak hitével és nyugalanságával kereső ember. Szemlélteti ezt eddigi pályafutása is, mely meglepő, rejtélyes fordulatoktól sem mentes.

Gyöngyösön született 1973. október 8-án. Bölcsőjét a Mátra déli lankáitól átölelt faluban, Domoszlón ringatták. Ott végezte az általános iskolát is, a gimnáziumot pedig szülővárosában. Érettségi után egy éven át az egri Hittudományi Főiskola hallgatója volt, majd átiratkozott az Eszterházy Károly Főiskolára, ott szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát 2000-ben. Négy esztendőn át a palóc hagyományairól, Jessze oltáráról, Nekcsei Dömötörről és Patai Józsefről elhíresült Gyöngyöspatán tanított. Ekkor támadt föl szívében újra és immár visszavonhatatlanul a vágy, hogy Isten legengedelmesebb és leghűségesebb szolgái közé szegődik: piarista szerzetesnek jelentkezett. A pályamódosítás révén nem vált hűtlenné eredeti hivatásához sem, irodalmi ambícióihoz pedig termékeny közegre talált abban a szerzetesi közösségben, amely többek között Sík Sándorral és Jelenits Istvánnal ajándékozta meg az újabb magyar irodalmat. Ma a mosonmagyaróvári piarista gimnázium tanára.

Sorsválasztását a krisztusi tanok titokzatos és fölemelő paradoxonjai vezérelték: akkor találd meg önmagad, ha elveszíted, a fölmagasztalás az alázat jutalma, az utolsó helyről törhetsz az élre, boldogságot szenvedéssel válthatod meg. Nem a „fecsegő felszín”, hanem a „hallgató mély” vonzotta, az anyag helyett a szellem, a test helyett a lélek, a véges helyett a végtelen parancsát követte. Mint Hemingway öreg halásza, csónakját ő is az ellenkező irányba fordította, mint a többiek, mert úgy érezte, csak így találkozhat élete nagy, felkészültségét, tehetségét és erejét minden alku és kompromisszum nélkül próbára tevő lehetőségével. *Egy jámbor henyélő balladája* című versében Villon álarcát ölti magára, s nem csekély ironiával nyugalmaért, léhaságáért kér bocsánatot az éjszakák kéj- és a nappalok pénzsóváraitól: távol állnak tőle a modern társadalom minden rendű és rangú percmemberkéi, egyikükhöz sem kíván hasonlítani.

Nemcsak versei, hanem esszéi is eredeti látásmódról és magas fokú szellemi nyitottságról tanúskodnak. Ezt a két műfajt a *Tükörkrisztus* című – most bemutatandó kötetében is föllapozható –, fölényes tárgyismeretről tanúskodó tanulmányában egymásba fűzi: az ősi eredetű toposz, a tükör jelentésárnyalatait a saját költeményeivel is illusztrálja. Záró mondataiban megnevezi azt a varázslatos tükröt, mely makulátlan szépségében ragyogtatja föl az ő arcát is és mindenkiét, aki rászzegezi sóvárgó tekintetét: „A keresztény szimbolikában a tükörbéli arcnak, melybe szívesen

szeretnénk belenézni, hasonlítani kell egy Krisztus-ikonra. Kempis Tamás szerint a keresztényeknek nem csupán követniük kell Krisztust, hanem utánozniuk is. Az *Imitatio Christi* nem azt jelenti, hogy Krisztus követése, hanem azt, hogy Krisztus utánzása. Így lesz a tükör: Krisztus. Tükörkrisztus.”

Új – immár tizenkettedik – kötetét *Nagyvilági esszék* (Esszék, tanulmányok a világirodalomból) címen tette közzé a százhalombattai Üveghegy Kiadó az idei Ünnepi Könyvhét alkalmából. A cím arra (is) utal, hogy az írások többsége a *Nagyvilág* hasábjain látott napvilágot. A tanulmánygyűjteményt szép és megindító gesztussal a főszerkesztő, Fázsy Anikó emlékének ajánlotta, akinek a halálakor, 2016-ban megszűnt és máig betöltetlen űrt hagyott maga után a legjelentősebb hazai világirodalmi folyóirat.

Elsősorban a keresztény gyökerű és eszmeiségű irodalom kérdései foglalkoztatják, annak fogalmát próbálja újraértelmezni, érvényességi körét kitégíteni, megszabadítani az erkölcsi szempont egyoldalú és túlzó alkalmazásától. A kötet előszavában azt vallja, hogy szerzetes mivoltának szakrális, spirituális inspirációi mellett magyartanári tájékozottsága is megszabja választásait és ítéleteit, tudja, hogy az irodalmi alkotások elemzésében az esztétikai szempont az elsődleges és a mérvadó. Adynál, a legszebb magyar istenes versek alkotójánál olvastam, hogy őt nem a tételes vallásosság „tejszagú misztériumai” nyugözik le. Ezt Bozók Ferenc is elmondhatja magáról (bár az idézett jelzős szerkezetet természetesen ő hivatásánál fogva és meggyőződése szerint sem vállalhatja).

Különös érdeklődés és rokonszenv fűzi a modern francia irodalom szakrális vonulatához, melynek elődei közé sorolja Baudelaire-t, Verlaine-t és Rimbaud-t, akik tévelygéseikben is a megtérés, a bűnbánat szószólói. Ebben az összeállításban Baudelaire-ről két, Verlaine-ről és Rimbaud-ról egy-egy tanulmány olvasható. Nemcsak az idézett triász modern, nagyvárosi nyugalansága, abszurditásélménye és tragikus sorsa ragadta meg, hanem *Francis Jammes népies vallásossága*, könnyes egyszerűsége, megragadottsága és naiv bája is, akinek a költői attitűdjéhez Dsida Jenő áll a legközelebb a magyar lírában. A vonzások és választások igen széles skáláján mozog otthonosan.

Azokra a régi korokra hivatkozik, amelyek még nem szakították el egymástól a szakrális és a profán irodalmat és művészetet. Legfőbb ideája ennek a hajdanvolt egységnek az újjáteremtése. A „katolikus irodalom” definiálását is a XX. századi (v)álságjelenségek sorába iktatja.

Pörbe száll a részvétlenséggel és a szürkéséggel, a rokon lelkekhez, a misztikus hajlamúakhoz, az „ingmelles” társadalomból kiteszítettakhoz, a szabálytalan és sebzett életűekhez, a szenvedőkhöz, a nagy magányosokhoz vonzódik igazán. A világirodalom kiválóságai közül például az Isten nélküli lét reménytelenségével viaskodó orosz Dosztojevszkijről és „a Sátán árnyékában” didergő francia Bernanosról érteke-

zik. Szerinte „a vallási közönyből, langyosságból vagy akár a megmerevedett tradicionális vallásosságból” hosszabb az út „az igazi, tiszta vallásosságba”, mint például az istenhit negatív formájából, a sátánosságból: „a nagy szentek és a nagy bűnösök gyakran közelebb állnak egymáshoz, mint a langyos, középszerű, »se nem jó, se nem rossz lelkek«. A nyárspolgárok látszatkereszténységét veszélyesebbnek ítéli, mint a nyíltan vállalt ateizmust.

Élet- és irodalomszemléletét soha nem lankadó, kamaszos ámulat hatja át. Vállalja a személyesség kockázatát, sivár és racionális világunkban is ki meri nyilvánítani érzelmeit. Szenvedélyesen kutatja a magyar és a világirodalom kallódó értékeit. A kezemben tartott kötet egyik írásában például azt fejtegeti, hogy az *Üvöltő szelek* című regény világsikere túlharsogta a költő Emily Brontë érdemeit és értékeit. A tizenhét tanulmányt a *Robert Burns „italos” verseiről* és *A Columbo-hatásról* szóló értékezés foglalja keretbe. Mindkettő – pláne egy szerzetes tollából – tabut dönt, és igazi szenzációval szolgál. *A Columbo-hatás* a filmsorozat népszerű detektívének és *Bűn és bűnhődés* című Dosztojevszkij-regény vizsgálóbírójának, Porfirij Petrovicznak a vallatási módszere között mutat ki párhuzamot.

Külön figyelmet érdemelnek a leleményes, szellemes – a szerző világirodalmi tájékozottságát és találékonyságát egyaránt szemléltető – címválasztások. *A Jeszenyin istene* és *Georg Trakl, a halál kisöccse* lényegre törő egyszerűségével és tömörségével eleve érdeklődést kelt. Egy-egy kerek évfordulóhoz kötődő alkalmi írásainak is remek, frappáns, olvasásra ösztönző címet adott. *Aki a nóból vámpírt csinált* főcímmel emlékezett meg a száz éve elhunyt August Strindbergről, *Emberszív, kutyaszív* főcímmel Jack Londonról halála centenáriuma, *Szimbolista palántázás, akmeista virágbontás* főcímmel a félszáz éve elköltözött Anna Ahmatováról.

A szerző legnagyobb, széles érdeklődésre és rokonszenvre számot tartó vállalkozása a *Kutyák a világlírásban* című esszé, melynek a példaanyaga bizonyára még gazdagodni fog, főképp a magyar irodalomból – és esetleg más műfajokból is – kiszemelt alkotásokkal. A témakör önálló kötetet érdemelne. Antológiát, bevezető tanulmányt. Közönségsikere garantált.

Aki a tanulmánygyűjteményt végiglapozza, olykor talán – mint annak idején Kazinczy Ferenc Báróczi Sándor egyik művének az olvasása közben – föl-fölsikolt a rádöbbenés, a felismerés mámorától, a szépség és a tökéletesség varázsától. Néha tán vitatkozik is a szerzővel. Unatkozni azonban egy pillanatig sem fog.

Folytathatnám a fejtegetést, de attól félek, hogy akkor méltatlanná válnék Bozók Ferenc biblikus mélységű intelméhez: „Talán újra meg kellene tanulnunk hallgatni, hogy méltók lehessünk a megszólalásra.”

(*Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2018*)

Sziki Károly

Feljegyzéstörténet sóhajokról

Lezsák Sándor: Misi, a puska és a lódenkabát

Szép lassan leeresztik a vizet, kihalászták a halakat és a témákat a költészet piacán meg a művészet oltárán. Oldalra dőlt dilettánsok szuszognak New Yorktól Budapestig, és megadják a hangnemet, amin énekelnünk kellene. Friss sütetű, egykori pártkönyves elvtársak, dilettáns kórtársak kapnak komoly állami pénzeket, és Világmagyarok Legelső Klubjában törnek darabokra a még meglévő magyar érceket, és adják áron alul.

Sok semmi mondandóval keringő költőcske, írócska nyomul a szerkesztői pulpitus felé, még fizet is, ha bedugják egyik-másik félsikerű versét a lapok rejtett zugába.

Így állunk ma, amikor több az író, mint az írólap, és több a költő, mint kotlós a tojáson...

Ez a gondolatfutam járt át, amikor másodszor nekifogtam Lezsák Sándor legújabb kötete elolvasásának, aminek *Misi, a puska és a lódenkabát* találó, igen erős elmélázásra készítő címet adta az író, amit a Dürer Nyomda nyomtatott Gyulán, és a tipográfiáját az érdeklődés felső fokára helyezte a Kissik Fényírdája. Kiadta a Kairosz Kiadó.

E bevezető rész lélektipró jelenlétével szemben áll Lezsák Sándor, aki elsárgult vagy friss, de agyongyűrt fecnikről leolvassa a feljegyzéseit, és verssé formálja azokat. Így tűnik, ez a hívó jel, amint az olvasó másodszor is feldúlja ezt a 72 oldalon előhívott 40 verset.

A költő lábujjhegyen jár, mint felette az ágakon Isten, s megy terekre, szüksézközösségekbe, vissza 1956 tragikus napjaiba, s miközben megszólít valakit, vagy egyedül megy tovább, megformál néhány gondolatot, versbe rendez rezzenéseket, de ezeknek mélyén ott van valami kimondatlan, lehet kimondhatatlan, de ez a csend is beszédes általa.

Nem jelzi hol, csak sejteni lehet, hogy Moldvában vagy éppen Pest belvárosában zsongnak benne az érzelemmel fűtött balladás sorok, a régóta rejtegetett apa-képek 1956-ból, vagy egy szőlőlugasból, Csaba királyfi énekével fűszerezve.

Hogy legyen mit mesélni, kezdjete el írni! – lüktet Lezsák minden időszakában, verseiben, prózáiban. Ő olyan hazafi, aki mindig szorong, ha arra gondol, hogy egy-egy félsütetű parlamenti időtöltés vagy fölösleges csevegés elvonja a figyelmet a lényegről: leírni, kiírni nem csak a kiírhatatlan történelmi tragédiát és sorskomédiát (1956-ról írt 8 vers; Bibliai félhomály), de feljegyezni minden talál-

kozás élményét, amelyben ott lapul a kibeszéletlenség és a mindhalálíg megoldhatatlanság.

Nem örömtánc, nem önfeledt ováció, hanem „forduló évre is zorduló évforduló” Lezsák 56-os emlékmontázsa sok sötét képpel, halálos idézéssel, levert-ország emlékezéssel, hősök sírjával van tele, *liúktető gyászba borult tér*-rel, *szétlőtt ablakszemek deszkakötésé*-vel, eltüntetett Erzsike tanító nénivel, a könnyek áztatta Mindszenty rádióbeszédével és mindezek felett a teljesen személyes, rejtett, de most feltárt részletekkel: az édesapával, akinek arcát keresi Lezsák fekete-fehér filmtöredékeken, és Misivel, az unokatestvérrel, ki összefogja ezt a részt hatalmas lódenkabájával, az alatta rejtett méretes puskával. A balladai hangütéssel Misit egyszerű jó ízzel a kivándorolt magyarok megtestesítőjévé formázza, aki csak átmeneti időre tűnt el, nem halt meg, s ismert mesei figuraként hazatér:

Végül a Nagy Várakozásban
történtünk mi is, barátaim,
és megérkezett a Lezsák Misi
puska nélkül egy Opel kocsin.

Magával hozta az író a szép szavak jó ízét, így készült csendben, politikai viharok árnyékában ez a kötet. Egyetlen menedék a vers most, mikor csattognak reformra emlékeztető szavak, villognak határzárak, és mellette, meg ellene: fenekedések uszulnak. Ebben a viharban hajtja a vágy, hogy veszett magányban is hazataláljanak a gondolatok, a tervek, az emlékek.

Emlékeink kútmélyéről hoz fel valamit. De jelentenek e versek másnak is valamit? Hazatalálnak versei a nyomorból is, Moldvából? Hazatalálnak a moldvai szegénység körében élő anyaországiaknál? Romok alatt nagy csend készülődik, ez a lelassult olvasásnak kis csobbanása. Angyal viszi a lelküket, érezzük sorait ízeletgetvén, de félelem vagy valamiféle remény ez?

Mulandó az örökkévalóság, melyben menedék a könyv, szavakkal adott esély a másként látásra, egyáltalán: a látás gyakorlására.

Létező echós szekerek a rövid poémák(*Közben, Nagyszentélyben, Kőhegyek, Ott a hegy mögött, Asszonyt hoztunk*) és a hosszú versek egyaránt (*Ennek a szarvasnak, Göncöl táltos szekeren*), melyek ott nyújtózkodtak már az *Attila fia, Csaba királyfi* romantikus népszínművének lapjain külön-külön fedezetben, a Királyi hírlánc vezetője, Kustály énekében (71., 93., 177., 183., 203. oldal).

Van a csodatermésnek határa, mikor egy nem várt pillanatban valaki mégis *Kinyitja a kiskaput*, a költő a verandán nagyon tömören kérdez, egy asszony fényképet hoz, és balladát mond. Aztán hallgat, mert nem akar többet mondani, mint a szokásjog megenged ott Pusztinában, sziszegve, elhallgatva a lényegét, mert Levidia ősi szárnya nem akar kiadni többet, mint azt a vendég megérdemli. Lehet,

hogy megfulladnak a mélyről jövő tudósítások, de ezt nem adják olcsón. Csak az arra érdemesek kapnak cseppeket belőle. Ilyen beavatott volt a megnyilatkozók számára Lezsák Sándor, kinek beszéltek templomról, bibliáról és Petőfiről, majd már újra a kapuban, s jön a búcsú, a *Jöjjenek el máskor is* őszinte, mély légén megszólaló kérések, majd az író integetése a kapuban ácsorgó-integető vendégszerető csángóknak, aztán hosszú csend a kocsiban, amikor előkerül a zsebkendő, meg egy papírlap, amire a költő lejegyez valamit, hogy el ne felejtse. Most itt áll balladisztikus szikárságban, de nagyon mély lírát érintve a pillanat-ikonosztáz.

Olybá tűnik, mintha visszavette volna a Moldva Kollégium vaskos, hiánypótló könyvébe (2017. Antológia Kiadó) is illő verseit a költő, de nem akarván, hogy a színes képek mellékletében feloldódjanak, inkább önálló részt töltött meg új verses kötetében. Így a csoda felnagyítva önállósult balladákban mutatja fel a természetfeletti emberi kitartást, hogy jelentést lehessen írni róluk: még vannak, és az ösztönös alázat a Mindenség és a Nyugati Haza előtt minden *napszentület* idején újra éled.

Lombosodik a vég, ez süt át néha kétkedő, gyanakodó olvasatunkon, bármennyire szépen járja is körbe a sorsokat Lezsák.

Minden ami volt, lesz? Vagy mi lesz egyáltalán?

A kötet 5 fejezetből áll, többnyire 8 és 7 verset szerkeszt össze Lezsák. S ha a számmisztika szerint közelítünk a megfejtéshez, akkor e két szám alapszorzata bizony 56. Nosztalgia és vallomás, ahogyan fogalmaz a költő:

Egyszer majd harcolok én is,
hogy éljen a magyar szabadság!
Vár engem a Lezsák Misi,
a puska és a lódenkabát.

Jókai írta: „az ég nem a csillagoknál kezdődik, hanem a fűszálak hegyén.” Lezsák a balladás hangvételű helyzetjelentéseivel biztosíték arra, hogy azt a miniatűr emberi létezést, amiről és akikről e kötetben ír, az égig emelje, és amiről lassan-lassan lemondunk: megnyisson előttük egy méltó távlatot. Ez a hiteles szó erejének értelme. Így a kötet értelme is, mely valójában egy feljegyzéstörténet sóhajokról.

(Kairosz Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018)

Bakacsi Ernő

„Itt élned, halnod kell”

Pósa Zoltán: Hűséges szökés és hűtlen visszatérés

Majdnem olyan felcsigázott hangulatban várom az évenként megrendezésre kerülő könyvnapokat, mint gyerekkoromban a karácsonyt. Akkor azért, hogy vajon mit hoz a Jézuska, most hogy kedvenc íróim, barátaim közül ki jelentkezik újabb kötettel. A feleségem ugyan figyelmeztet, vegyem már tudomásul: a lakásunk nem könyvraktár. Ezzel egyetértve az idén csak tizenkettőt vásároltam, és kaptam néhányat ajándékba is. Ez a paksaméta tartalmazta Pósa Zoltán *Hűséges szökés és hűtlen visszatérés* című könyvét is.

Pósa nem fér a bőrében. Évente újabb és újabb kötettel jelentkezik, és még milyenekkel! Itt nemcsak a művészi színvonalra gondolok, a terjedelemre is. Hatnyolcszáz oldalas könyvek. Ennek megírása jelentős napi penzumot jelent még akkor is, ha – saját bevallása szerint – van még néhány oldal megírt anyag az ágyneműtartóban. A szerző csalafinta is, mert a kötetben belül ismétli önmagát, és más műveiből is emel át szöveget. A 122. oldalon Barna Mártinak mese születésnapjára prózában megírt szöveg szóról szóra azonos az „*Egy az Isten*” című könyv Széphalom Könyvműhely 2013-as kiadásának 49–51. oldalán található versben megénekelttel. Vagy a 264. oldalon lévő szöveg megtalálható a „*Lila tricikliturgia*” 32. oldalán. Persze ez nem baj, nem hiba, hiszen az ismétlések megerősítik, kihangsúlyozzák a mondanivalót. És nem plágium. Ezt az író egy helyen ki is mondja: „Magától lopni egy írónak nem csak szabad, ez nem lopás...a sajátja.”

No, de ne a közepén kezdjük. Belelapozva a könyvbe szembetűnő a „pósás” szerkesztés, ugyanis sok a nagybetűvel, vastagbetűvel szedett kiemelés. Az író nemcsak ismétlésekkel, ily módon is hangsúlyozni akar. Ez azt is elárulja, nemcsak író, költő is. A könyv úgy indul, mintha színdarab lenne. Az író felsorolja a szereplőket, sőt néhány mondattal jellemzi is őket. Pósanál már megszokhattuk, hogy ő maga is szereplő, egy figura a műveiben. Sejthető ez, de a 21. oldalon Gáspár Ferencel ki is mondatja: Bedécs Csaba alias Pósa Zoltán.

A regény meséje röviden: Egy „Ki mit tud?” győztes zenekar legtehetségesebb tagja (Liluka) disszidál. Elvégzi a konzervatóriumot, ismert, világhírű csellóművész lesz. Dániában, Koppenhága legelőkelőbb negyedében él. Férjével jól megvannak, akit soha nem szeretett, de szült két gyereket. Lilukát a honvágy állandóan gyötri, gyerekeit is igyekszik beoltani a magyar kultúrával. A fiút nem sikerül, ő dán műszaki ember marad, de a kislánya öröklő anyja zenei tehetségét, magyarnak érzi magát, és Magyarországon akar tanítani, érvényesülni. Liluka szülei közben

meghalnak, ott van a magyarországi ház, az első siker, a haza, a régi haverokkal megélt egykori élmények emléke, és szerelme, az örök szerelme, Bedécs Csaba. Úgy dönt, negyven év után, végleg hazaköltözik. A férje nem jön vele, de nem válnak el. Látogathatják egymást, kölcsönösen tisztelik a másikat, anyagi körülményeik kitűnőek. Ez az első kötet meséje. A második kötet néhány napot ölel át. Megtudjuk lánya sorsának alakulását, valamint az elmúlt negyven év itthoni történéseit, ugyanis Liluka és Bedécs átbeszélgetnek egy egész éjszakát a múltról, az egykori barátokról.

Jól megírt, jól szerkesztett könyv ez, de egy recenzióban nem a téma elemzése a legfontosabb, hanem a mondanivaló, az üzenet, az író üzenete az olvasónak, az utókornak. Ebben nagy Pósa.

Az író itt is a nála jól megszokott effektusokat használja. A cselekmény a jelenben, a múltban és az álmokban történik. Sokszor zavaros, rémálmokban, melyekből aztán mégiscsak kirajzolódik a valóság. Az olvasó mindjárt a könyv elején próbálja beazonosítani a személyeket, hiszen egyértelmű, hogy Pósa részben valóságos emberekről mintázta hőseit beépítve a cselekménybe a vizionáltakat is. Le is írja Ferdinandy György, Papp Tibor, Csontos János és mások nevét, akiket megemlít művében. Így aztán ki ne gondolna az első pillanatban Jánosi Jánosnál, Janónál, az élfogorvosként bemutatott szereplőnél Dobos Attilára? Liluka a valóságban nem biztos, hogy zenész. Lehet bármely művészeti ág képviselője, mégis eszébe jut az embernek a disszidált énekesek közül néhány. Mondjuk: Mary Zsuzsa, Késmárki Marika, a Debreczi testvérek. Aztán a homlokára üt az olvasó, mert rájön, hogy Pósa Zoltán élt az írói szabadsággal, az idősíkok szabad használatával. Mert a cselekményben a „Ki mit tud?”-győztesei a helsinki VIT-re utazhatnak. A finnországi VIT-re tényleg kiutazhattak az első „Ki mit tud?”-győztesek, de ez 1962-ben volt, a regény pedig 1976-ban indul. Nem tudom, hogy 1976-ban volt-e „Ki mit tud?” vagy „Táncdalfesztivál”, ezek voltak a legnépszerűbb zenei események. De ez nem is lényeges. A lényeg a szituáció, a helyzet, ami arra kényszeríti Lilukát és a többi szereplőt, ami történik velük. A szerző nagyon élethűen ábrázolja az eseményeket. Fontos korrajzok ezek! Milyen beszédes a zeneakadémiai felvételének a megakadályozása a „Ki mit tud?”-győzelem után Lilukánál.

Az író társadalomban él, alkot, és valami mellett állást foglal még akkor is, ha ezt tagadja, vagy nincs szándékában. Pósa ezt, mármint a politikai állásfoglalást kihangsúlyozza, ezért írta meg ezt a regényt. Ha ez a könyv nem volna művészien megfogalmazva, szerkesztve, politikai műnek lehetne tekinteni. Minden szereplő életútja politikai tükörkép, sokszor nemcsak hazai, európai kitekintéssel. A második kötetben az egymás után bemutatott szereplők – egykori zenélő társak, barátok, ivócimborák – életútja önálló elbeszélésként is kiemelhető.

Pósa Zoltán kemény ember. Nála nincs szürke, nincs átmenet. Valami vagy

fehér, vagy fekete. Pedig ő is tudja, hogy a társadalom, a Nemzet csak az egyének életvitelével, kompromisszumával élheti túl a megpróbáltatásokat. Figurái, Bedécs, Liluka és a többiek, nem alkudnak. Inkább szenvednek, meghalnak, kivárnak, hogy aztán a bekövetkezett változásokban is csalódjanak. Néhány kivétel azért nála is akad, de ezek az emberek feladták eredeti céljaikat, elszürkültek a kádári posványban a jobb anyagiak reményében.

Véleményem szerint a regénynek túl sok szereplője van. Pósa 30 ember „életképét” mutatja be. Az olvasó már nem tudja követni, hogy ki kicsoda. A szerző kevesebb szereplővel is tökéletesen tudja ábrázolni a Kádár-korszakot, az anomáliákat, a gulyáskommunizmus gerincroppantó helyzeteket. Liluka is túl szabadszájú. Ami a „*Seminoma, avagy kórház a város közepén*” című műben természetes, az itt túlzás. Bedécs alaposan fényezi magát, van önbecsülése, hiszen írószeni, élőpoéta jelzőkkel illeti önmagát. De ezt olyan szimpatikusan, a szövegbe rejtve teszi, hogy nem szembetűnő, és nem lehet rossz néven venni. Nem hat dicsekvésnek, csupán megállapítás, egy tény rögzítése.

Megszokhattuk, hogy Pósa Zoltán könyveiben filozofál is. Helyzetelemzéseknél, életutak ismertetésénél gyakran él ezzel. Olyan örök igazságokat mond ki, mint: „A szellemi öngyilkoságnál nincs nagyobb bűn.” Elkeseredett, szomorú helyzetelemzést tesz Mohácstól napjainkig. Liluka meg is kérdezi: „Csabi, még mindig nem mondtad ki egyértelműen: most jobb-e Magyarországon élni, vagy 1990 előtt? A választ a második kötet 246–47. oldalán adja meg. Ezzel az öszszegzéssel, megállapítással lehet vitázni, de ez mégis egy eszmerendszer sűrített, elgondolkasztó tézise, és ez a mai korban már valami, kivezető a labirintusból.

Pósa könyvei nem könnyű olvasmányok. Nem lehet sörözgetés közben a tóparton olvasgatni, elmélyült figyelem kell hozzá. De így olvasva elgondolkodtató, izgalmas, tanulságos dolgokat él át az olvasó. Maga írja, hogy van még az ágy-neműtartóban néhány oldal megírt anyag, és – gondolom – a fejében is. A most hetvenéves írónak jó egészséget kívánva remélem, hogy kiürül az az ágy-neműtartó.

(*Condwell Art Bt. Kiadó, 2018.*)

Kovács Jolánka

Egy novelláskötet színskálái

Száraz Pál: A sah drágakövei

Száraz Pál *A sah drágakövei* című novelláskötetének már a borítója meglepi, sőt, meghökkenti az olvasót. Hogy kerül rubintkő egy láthatóan elcsigázott, meggyőtört ló szemüregébe?

Ha az olvasó kinyitja a kötetet, és színes, fordulatos, izgalmas történetekbe csöppen, az egyik elolvasása kíváncsivá teszi arra, hogy vajon miről olvashat a következőben. Tehát ezt a könyvet nem könnyű letenni.

A kötet két ciklusra tagolódik. A *Café Velence* című ciklusban különböző tematikájú novellák alkotnak színskálát. A szerző tollából érdekes történet születik egy olyan házassági problémából, amely látszólag hétköznapi, ám sikeresen laposíthatja el vagy mérgezheti az együttélést: az egyik fél (általában a nő) rendmániája, „az ablaküvegtől a cipőtörlőig” való mindenre odafigyelés, a másik fél szokásainak állandó kommentálása. Száraz Pál könnyed hangon, enyhe humorral, egyszerű stílusban mesél erről, majd következik a meglepetés: Aldo Guerriero, a novella férfinője egy szép napon egyszerűen kilép ebből az egészéből (tehát így is lehet!). Persze az, hogy jól tette-e, már külön kérdés marad.

„A fuvoláért jöttem, szeretném elvinni az uram fuvoláját. Tegyük szegénykém koporsójába, ha már úgy szerette...” – mondja a következő novellában a könnyes szemű özvegy, aki egész életében azzal sanyargatta a férjét, hogy tiltotta neki a fuvolázást (ami pedig a férfi szívének csücske volt), mert az „nem méltó egy tűzoltó-parancsnokhoz”. Tulajdonképpen nevetethetnénk is a történeten, ha nem tudnánk, mennyi házasság marad fenn évtizedekig a megalkuváson, az álszentségen, az egyik félnek a másikon való dominanciáján, s mindennek a megszokásán egyensúlyozva, így hát a történet inkább elgondolkodtató.

A ciklus novelláinak helyszíne állandóan váltakozik, Európa különböző országaiban kelnek életre a történetek. Az olvasó fejében az a kérdés is megfordul, hogy vajon Száraz Pál valóban járt-e ezekben az országokban, megtapasztalva a különböző népek mentalitását, vagy olvasmányélményei és fantáziája színes produktumai ezek az írások. Fondorlatosan és könnyedén megírt, gondosan megszerkesztett kriminovellákat izgulhatunk végig, a szerelem és a csalódás, a lelkiismeret-furdalás érzéseinek legfinomabb árnyalatain töprenghetünk az egyik igencsak romantikus szerelmi történet olvasásakor, nem mindennapi módon férközhetünk a hírességek világába (és lelki világába), akik titokban egy egyszerű falucskába menekülnek levegőt venni rajongóik állandó, fojtogató táborától.

A pozitív és a negatív novellahősök többsége, a kiváló jellemrajznak köszönhetően, nemcsak a leírások által kel életre, hanem az események sodrásában is. Száraz Pál írásait az ellentétes karakterű hősök szerepeltetése teszi még lendületesebbé: a dominanciára törekvő és a személyi szabadságra vágyó, az agyafúrt és a naivan lelkiismeretes, az őszinte és a hitegető ember – és még sorolhatnánk tovább. Egyszerű, ám ugyanakkor kemény bölcsélet zárja a *Szárda* című, már legendameséhez közelítő novellát, hisz való igaz, hogy a fiatalsághoz, a különleges szépséghez itt megoldhatatlan boldogtalanság is járul, amire abban az időszakban megoldás nincs, s amitől Szárda is csak úgy szabadulhat meg, hogy az idegen öregasszonnyá változtatja. A motívumok, a tények ellentétei is hangsúlyozottak: ezek közül talán az egyik novellában égbe kiáltóan ellentétben álló piros tulipánok és a pestisjárvány ellentéte a leghatásosabb.

A ciklusból külön kiemelkedik a címadó, keleti mesének is nevezhető elbeszélés, *A sah drágakövei*. „– Két drágakő, amely dúsgazdaggá teszi tulajdonosát. Ki adja oda csillogásáért két szeme csillogását?! – teszi fel a kérdést a bölcs perzsa sah a rongyos és megbotránkozott tömegnek, miután közli velük, hogy megvakult lova szeme üregeibe szándékozik tenni a két, hatalmas vagyont érő drágakövet. A gazdagság és a szegénység relativitásának kegyetlen igazsága itt nemcsak a felbolydult tömegre van lesújtó hatással, hanem az olvasóra is.

A *Férfias tett* című ciklusban olvasható szerelmi történetekben Száraz Pál a férfi és a nő szempontjából is próbálja megközelíteni a kaland vagy a kapcsolat, esetleg az alakuló kapcsolat lényegét. Ezek közül a *Ceruzaszív* (derűs kis történet a munkájukat felelősséggel végző főnök és a titkárnő egyszerűen kialakult szerelmi kapcsolatáról), a *Férfias tett* (szimpatikus és egészen valós eset, ahogyan a sértett, határozott, „kemény” férfit már a megjelenésével leveszi a lábáról a nő, aki vérig sértette másfél évvel azelőtt), valamint *A nyaraló* (kiváló külső és belső jellemrajz egy fiatal párról és barátjukról, kinek közeledését a fiatal nő elutasítja; az érzések összezavarodásának, a derűs hangulat ködbe borulásának igencsak valószínű leírása) című novellák a legfrappánsabbak.

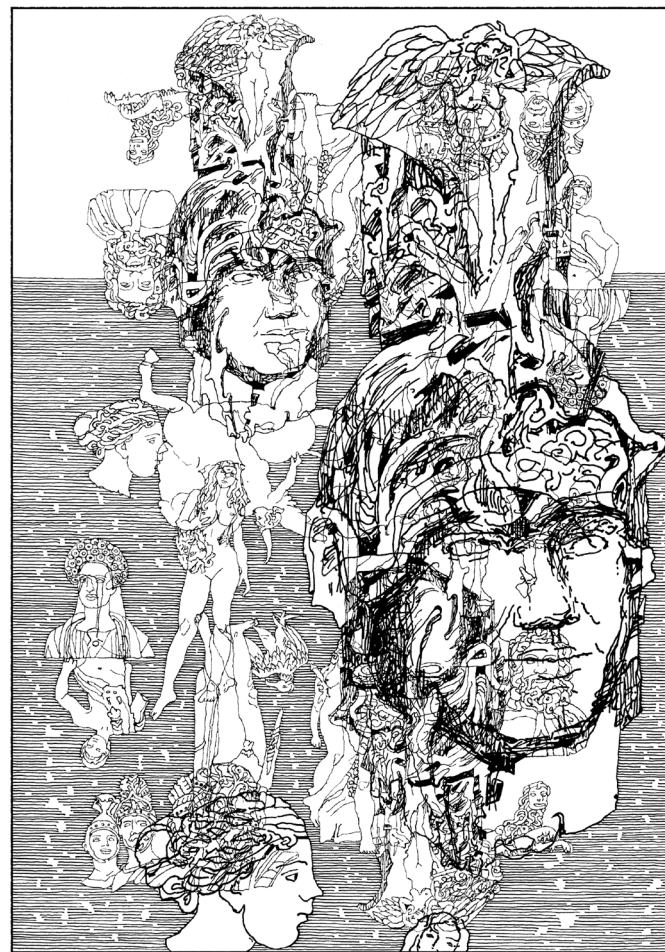
A szerkesztő munkáját dicséri, hogy ebben a ciklusban nemcsak szerelmi történetek kaptak helyet, hanem *A forgó pamlag* és a *Bársonykabát* című ötletes, élénk, humoros történetek is, valamint a a gyerekvilág-téma, ahol ismét az ellentétek párosítása az, amely életre kelti a párbeszédet, az eseményeket (a nyílt, őszinte gyerek, aki a játék varázslatos világát még valóságosnak éli meg, és a betörő, illetve a kegyetlen, csúfolódó, nagyobb gyerekek).

Száraz Pál jó emberismerő és igen jó mesélő. Klasszikus novellaíró? Olyan értelemben igen, hogy nem törekszik modernebb stílusú novellákat írni – és erre nincs is szüksége. Neki a történetek a fontosak, amelyeket gondosan megszerkesztve, lebilincselő stílusával, derűs humorával, a szereplők jellemének valószínű

kidomborításával kelt életre, és ad át az olvasónak. Olyan sikerrel, hogy azt hihetnénk, mindegyik novellahőset személyesen ismeri, sőt, az olvasónak is nagyon hamar kialakul egy olyan érzése, mintha ismerné a szereplőket, és ő maga is egészen közelről látja, érzékeli, átérzi az eseményeket.

A *sah drágakövei*-nek apró kis kövecskéit jó szívvel ajánlom olvasásra tavaszi szabadidőben, nyári délutánokon, őszi levélhullás idején, téli estéken, utazás alkalmával, vagyis bármikor: kedélyjavítónak, kellemes időtöltésnek, és nem utolsósorban, hasznos töprengés forrásának arról, hogy valójában milyenek is vagyunk mi, emberek.

(*Media Nova M – Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2017*)

Kaló Béla

„Két küszöb között a tér”

Saitos Lajos legszebb versei

Hát persze, hogy a költészet is – mint minden művészet – nyúlgátépítés a halál ellen. Hetven fölött természetesen már összegez – gereblyél – rostál az alkotó, megpróbálja saját gusztusa szerint kiválogatni a reá legjellemzőbb opusokat.

Saitos Lajos legszebb verseit lapozgatva az juthat eszünkbe, hogy költőnk első-sorban moralista; aforisztikus tömörségű, olykor szikár sorait olvasva akár Pílinzky vagy Oravecz Imre szelleműjja rémlik föl, noha a népi háttér azért felfedezhető jó néhány versében.

Ez a kötet egy élet eszenciája, minden benne lehet, ami Saitos Lajosból érdekes. Humor, dráma, élet, irónia, lét és halál, öröm – valóságlátás sokszöge. Az utolsó félidőt játsszuk, sajnos.

„mert ki testével vét lélekben vétkezik
teherként hordja ki az emberi kint
s midőn ásvány leszek újra szállok –
szállok teremtmőhöz – a szemébe vissza
s a porszemet az isteni könny fölissza.

(Por Isten szemében)

Egységes világkép szorosan összefüggő mozaikköveit rakhatjuk össze, ha eme válogatást olvassuk. Filozofikus, világszemléleti egységet tükröző aurája alkotja éppen moralistává költőnk.

A költészet még annyira sem piac, mint az irodalom többi része – ága. Nem kelendő portéka, olyan olvasótábor, amely repesve várja a jelen lírikusait, nincs. Ezt tudomásul kell venni. Ugyanakkor azt is, hogy a magyar literatúra tájvilága még mindig a lírát tekinti elsődlegesnek, hagyományos okokból. Tehát a mai költő, aki ma összefoglal, számolhat vele, hogy csak nagyon szűk rétegegig ér el szava – hangja.

Ez azért is fontos, mert esetünkben az életmű alig több mint száz oldalon elfér. Saitos ennyit tartott fontosnak „magából”, hetvennél alig több verset. Fél évszázad megszürt, megrostált produktumát.

Emlékek, költőtársak, hangulatjelentések, nemzettudat-keresés; aforizma – maxima terjedelem kevercse olykor hosszabb opusokkal.

Életed egy nyitott könyv
mely tábláját Isten csukja be

mielőtt még egyszer átpergeti
öreg – öreg ujjaival a lapokat
(Nyitott könyv)

A mítosz felé fordulás, az ősök, a példák keresése, a kortárs alkotók megszólítása is része ennek az ouvre-nek.

Egy tojásban lakom
tojásdad házamon
se ajtóm se ablakom
fálnak támasztom
hátam s homlokom
érezem a mézskristály
hűvösét – hagyom
(Kozmológia)

Letisztult, egyletes megszólalás a Saitos Lajosé, amely sosem akar túlmutatni fölöslegesen vállalt célján: töprengésről az élet lényegéről, folyásáról. Az elmúló időről, hiszen már se nyugalom, se csend, idő sincs; az idő a mi szervült jószágtéveszménk, objektív realitás nélkül. Életünk mágneses tere egyre szűkül, a levegő egyre fogy. Az alkotónak éppen ezt a lehetetlen viszonyt kell feldolgoznia, s hátrahagynia.

A lényeget rögtön a könyv első verse, egy minimalizált, a végsőkig lecsupaszított hatsoros „életregény” tartalmazza:

Állok a belső küszöbön.

A külső küszöbön hó
és jég virít,
letaposott rózsa

Két küszöb között a tér,
S a hajnali óra.

(Tél '71)

A triviális kifejezésmód elkerülése, a művészi élmény feszültségének fokozása (vagy az erre tett kísérlet) egyfajta mai manierizmusra utal a recenzens szerint. Szín és látás, belső feszültség, a mondanivaló tömörített redukciója, nos ez ennek az életműnek lényege és vivőereje.

(AB-ART, Pozsony, 2018)